

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: IV

Ankara , 22 Teşrinisani , 1928

Sayı: 104

AVRUPA NEŞRİYATINDAN İKTİBASLAR

Cihanın Vaziyeti Maliyesi

Dr GUSTAVE le Bon — Dr APTULLAH CEVDET

İstikbalin filosofları, şübhesiz, diyeceklerdir ki tarihin hiç bir devri, devrimiz kadar, hulyalar cihetile, mahsuldar olmamıştır: Siyasî hulyalar, ictimai hulyalar, malî hulyalar, büyük harbin iptidasından beri akvamın ruhu üzerine çökmektedir; bu hulyalar pek münevver bilinen bazı zekâları kör letmiştir. İşte bunun içindir ki bu kadar vakalar onların fehm ve istidlâllerini şaşırtmıştır.

Yeni hulyaların devri harp ile başladı. Almanlar bu yeni hulyalar devrinin ilk kurbanları oldular. Askerlerinin adet ve teslihatının kuvveti itibariyle faik olan bir milletin maglup edilemez olduğuna kanı bulunan Almanlar cihan harbini davet ettiler ve tahmin etmedikleri ittifaklar önünde maglup oldular.

Mubareze hitam bulunca galipler dahi, bir çok harabiyetler davet etmesi labüd olan bir hulyalar devresine girdiler.

"Versailles," sulhu napaydarı, filhakıka, bu gün "Fransa,"nın içine battığı korkunç vaziyeti maliyesinin başlıca sebeplerinden biri oldu.

Hulyalardan âzâde zekâlar, Almanyanın kendisinden talep olunan azîm mebalığı altın olarak tediye edemeyeceğini ve teklif olunan tamirat ile iktifa edilmesi lâzım olduğunu kolayca gördü.

Altunun yerine bir çok seneler esnasında teslim edilen emtiayı ikame itmenin neticesi Almanyayı cihanın en büyük ihracatçı milleti kılandı; emtiasının feyezani önünde mümasil emtia imal iden Fransız darussınaaları işsiz kalırdı.

Binaenaley , tahrıp olunan havaliyi bizzat tamir etmeye Alman-

ları icbar etmek en eyi sureti hal olurdu; fakat maglupların nihayetül, emir tamirat bedelini vereceğine kani olan Fransa hükümeti tamirati kendisi deruhde etti. Yetmişbeş milyar frank bu suretle battı ve nihayet Fransız bütçesi üzerine pek büyük bir siklet tesiri yapacak olan bu muazzam mesarifin Almanyaya tarafından hiç bir zaman tediye olunmayacağını teslim etmek lâzım geldi, çünkü her sene Almanyanın elde edilebilen meblağ Fransa'nın mütteliklerine olan borçlarını tediyeye ancak kâfi gelmektedir.

İşte bu vechiledir ki harbi takip eden yeniden inşa devri azîm masraflar ve aynı zamanda büyük hatalar tarihi oldu.

"L'Allemagne payera," yani "Almanya tediye edecek," düstürü sahiri, her türlü el açıklığını kabul ettirdi; nazırlar bilâhisap sarfediyorlardı; bunların basiretsizliği önüne hiç bir sed, hiç bir mania çıkmıyordu, istikraz ettiler ve vaktaki istikrazın tekerrürü istikraz yapmayı gayri mümkün kıldı, yeni para çıkarmaya müracaat ettiler.

Bu sunî vaziyet devam edemedi; bütçesini tevazün ettirmeye gayrikadir olan (Fransa) nihayet ecnebinin itimadını kaypetti, ve lâyenkati çoğaltılan kâat para, yavaş yavaş kıymetini zayi etti; bir hâle geldi ki kendisine muktezi emtiayı memaliki ecnebiyeden, cihanî rayiç (Cours mondial)lerinin beş veya altı misli daha bahalıya satın aldı. Zaten hatırlatmıştım ki (Fransa)nın bütçesinin yarısından ziyadesi, istikrazlarının faizlerini tediyeye mahsustur.

.*

Frankın ecnebi piyasalarına sukutu seriinin espabı hakikiyesinin, yekdiglerine halef ve selef olan nezaretlerce hayli yanlış anlaşıldığı görünüyor.

Nezaretler bu sukutu serii pek muhtelif tesirlere: "Spéculation,"a, sermayelerin harice çıkmasına, atfediyor ve bunlara ürfî tetbirlerle çare bulmaya çalışıyorlardı. Bununla beraber intizar olunan salâh sıfır oldu. Aczinden yeise düşen son maliye nazırlarından biri (Mechul hadiselerle tesadüm ediyorum.) "je me heurte à des phénomènes inconnues," diyordu. Tesadüm edilen mechul hadiseler, hulyaların âmâ hâline getirmediği zekâlar için, hakikati hâlde pek basitti.

Bu hadiseler, yukarıdaki kısa izahdan istidlâl olunabilir ve ibtidai bir bedahet arzeden bir kaç cümlede icmal edilebilir.

1°: Daimî bir surette, mesarifi varidatından fazla olan bir millet, suratle fakirleşir.

2°: Büyük senayii umumî sermayelerinin tazyık ve teaddisine maruz olması, iştigal saatlarını artırmaktan işçilerin menolunması, ... gibi, bir memleketin kabiliyeti istihsalıyesini takyid eden her şey harabiyeti tesri eder.

3°: Bir memleketin maliyesini düzeltmek, ihya etmek için istihsalını ve ticaretini artırmak ve sonra mesarifini azaltmak icap eder.

Müelliflere bakılırsa, gerçi miktarı muhtelif isede, borcumuzun [yani Fransa'nın borcunun] erkamı büyüktür. 1926 senesi teşrinisani ayında irat ettiği bir nutukda "M.-Poincaré," borçların yekününü 281

milyar tahmin etmişti ve şu suretle inkısam ediyordu: borclar, 150 milyar; 37 milyon, kısa vâdeli borclar ve 94 milyar düyünü gayrimuntazama [Dettes flottantes]; bu borca, yakında, tahlis olunan havalinin tâmirini ikmale muktezi 27 milyar frankın da ilâvesi icab edecektir,

Galiba erkamı sabıkaya İngiltereye medyun bulunulan 16 milyar 350 milyon altun frank ile Amerikaya medyun bulunulan 23 milyar altun frank da zamedilmek iktiza edecek; 125 frank bir İngiliz lirası hisabiyle fransız bankası banknotuna tahvil olunursa bu mebalig 200 milyara yakın bir yekün teşkil eder.

Bütün bu borcların mecmuu 500 milyara çıkıyormuş ki 19 mayıs 1926 tarihli "Journal de la Société de statistique de Paris" nin verdiği rakam dımdır.

Vergi ile elde edilen senevî varidat 41 milyardır ki bunun yarısından ziyadesi, yani 22 milyar 778 milyon kuponların tediyeleri ve tekaudiyeler, gibi mecburî sarfiyata mahsustur. Bu meblag işte şu vechile taksim olunuyor: dahilî borc: 12 milyar 906 milyon; haricî borc: 4 milyar 778 milyon; mülkî ve askerî tekaudiyeler: 5 milyar 94 milyon;

Muazzam masarifimizi kapamak için kullanılan başlıca vasıtalar, şindiyeye kadar, istikraz ve yeni para çıkarma oldu.

Daha 1924 senesi mayısı esnasında 39 milyara balıg olan evrakı nakdiye yekûnu 1926 senesinin temmuz ayında 54 milyara balıg olmuştu; bu erkama, hakikati hâlde faiz getiren evrakı nakdiye olan müdâfaai milliye bonolarını da ilave etmek icab eder. Bu takriben 100 milyar kâat paranın karşılığı ancak 4 milyarı geçmeyen altun ve gümüş ihtiyatından ibarettir.

Garantisiz evrakı nakdiyenin miktarı çoğaldıkça frankın sukutu sur'atleniyordu ve bu suretle yeni

para çıkaran her memlekette görülen hadise olarak frankın kudreti iştiraiyesi azaliyordu. Bu gün frankın kıymeti harpten evelkine nispeten beş defa azdır, bittabi bu ise hayat harbden evelle nispetle beş defa daha bahalidir demektir.

İcmal etmiş olduğumuz mali vaziyet Fransa halkının bir çok sınıflarının mahv ve harap olmasını muntic oldu. Sosyalistlerin muhayyilesini daima işgal eden "sermaye üzerine vergi," onların mudahalesi haricinde onların ümid edemeyecekleri bir derecede yüksek olarak konulmuş bulundu: harp inflakı anında 100,000 franklık Fransız rantına malik bulunan bir kimse kıymetinin yarıya indigini gördü, şubhesiz irat zahiren tenakus etmedi fakat kâat paranın iştirai kudreti, harbtan evlki kudretinin ancak beşte biri olduğundan bu gün 5000 franklık bir irat ancak harbdan evelki 1000 franka muadildir.

Frankın iştirai kudretinin inmesinden yukarıda göstermiş olduğum vechile tacirler, zurra, amele hiç mutazarrır olmadılar; amele ise yevmiyelerinin mikdarını artırdılar. Yevmiyeler, frankın tenezzülüyle munasip ve mutenasip görülemeyecek bir derecede artar.

Hakikati hâlde işçi harpten evelkinden büyük bir derecede daha müreffektir.

Köylüler ve tacirler zenginleşmiştir, erazi ve ticaret fondaları filhakika kıymetlerinin yükseldiğine şahit oldu. Bu mesrudat hissettirmeye kâfidir ki amele, tüccar, köylü refaha ve ya zenginliğe doğru yukselecek, eski burjovazi fakirliğe temas eden bir sıkıntıya varan inişi yavaş yavaş iniyordu.

Fransayı fakirleşmekten kurtarmak için takip olunan vesaiti bertafsil tetkik edemeyiz. Gösterilen vasıtalar oldukça hayalîdir, muvakkattir. Vaziyeti hazıra ne istikrazlarla, ne

yeni para çıkarmakla, sunî tespitlerle (Stabilisation) islâh olunmaz. Zaten nazari dikkate arz etmiş olduğumuz üzere bir memleket servetini ancak ziraat ve sanayiini islâh ederek artırır.

Servetin bu iki esası üzerinde biz çoktan beri geride bırakılmış-tık. Almanyanın sanayii terkki ettikçe, sanayi erbabı arasında nifak ve munasip levazım noksanından Fransa sanayiinin biri birini müteakip ne derece söndüğünü M. Cayeux "L'Ingenieur Francais" de gösterdi. Cermen terekkiyatı o derecede seri idi ki - tek bir mısâl zikredeyim-1907 de Almanya Fransa 2.100 ton elektrik levazımını satmış iken 1913 de Fransaya aynı levazımden 50,200 ton satıyordu.

Maverayi ren (Almanya) idhalâtı önünde, sanayi erbabı biribiri ardınca serfuru ediyorlardı.

Eger askerî bir harp yerine iktisadî bir harble iktifa etmiş olsalardı bu gün mağlublar Fransızlar olurdu.

Şubhesiz harp bazı terekkiyatı hayyizi husûle çıkardı fakat henüz nakâfidir. Takıp edilecek maksat ihracati idhalâte faik kılmaya vasıl olmaktır. Yalnız bu fazlalık yani yalnız ihracatın idhalâttan fazlalığı bir malî düzelmeye, bir salâha müsaaid olacaktır.

Binaenaleyh pek musip olmaktadır ki fransa maliye nazırı M. Raymond Poincaré muhim bir nutukda «Fransanın ve mustemlikelerinin her şekilde istihsalini teşdit ve teksif etmeyi» tavsiye ediyordu.

İlave idiyordu: Ticarî blanço yahut hiç olmazsa hesabların blançosu daimî bir fazlalık göstermezse ne paydar bir islâhi malî, ne de bir nakdî islâh mevcut olmadığı gibi hakikî tespiti kıymet te yoktur.

Millî istihsalimizi, ezcumle zirai istihsalimizi artırmak vücubü maatteessüf, ekseriya bir memleketin inhitatının menşei olan o demokrat şiar dalaletler den birinin tesirile felce uğramıştır. [*] Günde 8 saat

[*] Makalenin muharririnin bir fransız olduğunu unutmayınız.

işleme kanuni mudhişi, ki istihsalini attırmaktan ameleyi menederek hurriyeti saiyi ilga etmiştir. Bir çok sanayiın ezcumle demir yollarını işletme mesarifini azim miktarda yükseltmiştir.

Basiretsiz nazırlar bu kanunu yorulmak bilmez bir şiddetle tatbik ettiler. Parlemantonun bir celsesinde nafia nazırı şu suretle ifadei meram ediyordu.

«Sanayi tamamen nizam ve talimata raptolundu, şimdi oteller, lokantalar, kahveler, bankalar, sigortalar perukâr salonları, eczaneler... gibi sanatları nizam ve talimat altına alacağız... 7,000,000 Fransız işçiden, hâli hazırda kanunun hukmünden kurtulan 500,000 kişi yoktur, bunlar da uzun müddet kanunun hukmünden kurtulamayacaklardır.»

Ayan meclisinin Loire-Inférieure azasiolan M.de Dion, Almanlarda nazarieten muhafaza, fakat fiilen çoktan terkedilmiş bulunan bu harabi-yetengiz kanunun tatbikinin Fransa'ya neye mal olduğunu tetkik etmek merakına düştü.

İşte hesablarının bir kaçı.

«8 saat işleme kanununa tabi 9500'000 Fransız eger 10 saat işlemek hurriyetine malik olsaydı bu fazla 4 saatin senevî yekunu 4.056,000 iş saati olurdu.» İş saatinin kıymetini 2 frank olarak tespit ederek M.Dr. Dion, serveti milliye zayıfatının senevî mikdarının 8 milyon, 112 bin olduğunu nazari dikkata arz ediyor... müellif ilave ediyoir ki bu suretle ziyaa ugrayan saatlerin işleri, Fransız işçiliğinin kanunî eksikligini doldurmak için gelmiş olan ecnebî amele tarafından görülmüştür. Eger Fransız işçisi 10 saat çalışmış olsaydı hariçten dahile böyle bir muhaceret vuku bulmazdı. Aynı müellifin hesaplarına nazaran bu amele, memlekete-rine her sene 1 milyar 625 milyon frank gönderiyorlarmış ki bu ecnebî işçi tarafından tesarruf olunan

meblağdır. 6 seneden beri 10 milyar frank Fransa hududundan harice çıkmıştır.

Şübhesiz sermayelerin bu mühim ihracatı kambyonun yükselmesine ve bunun neticesi olarak hayat bahallılığının artmasına sebep ol-

muştur. Yukarıda zikredilen misaller, maatteessüf daha bir çoklariyle birleşerek gösterir ki Fransa, yalnız masraflarının değil, fakat siyasî ve malî hatalar terakümünün de kurbanı olmuştur.

APTULLAH CEVDET

Hamracılar

Bu akşam ilâhlardan bir iz göreyim diye
Nazarlarım engine uzandı bir saniye...

Bir mavna ağır ağır ilerliyor batıya,
Hamracılar benziyor canlı bir karaltıya.
Sallanıp duruyorlar bir ileri, bir geri,
Denizi kaplar gibi büyüyor gölgeler.
Ne korkunç bu ayakta kürek çeken tayıflar
Kollarında adeta bir ilâh kudreti var...

Esatirî asırlar sanki doğmuş yeninden!
Deniz perilerinin sesine doğru giden
Kalyonlar da böyle mi geçiyormuş denizi?
Fakat sonra bırakıp çizdikleri bu izi
Sahildeki seslere doğru atılmış onlar,
Kayalara çarparak parçalanmış kalyonlar...

Hayat aynı hayat mı asırlar geçsebile?
Gürbüz hamracılar da düşecek mi sahile?
Hayır, bunlar daima açıktan yol alıyor,
Her hamlede vücutlar yükselip alçatıyor,
Kılıç gibi denizin bağına gömülerek
Bir inip bir kalkıyor koskocaman bir kürek!

..Ve şimdi sayıklarken sularda bir durgunluk,
Yaklaşıyor devlerin göğsüne doğru ufuk.
Nihayet bir tunç gibi gecenin çöktüğü an,
Yıldızlar ürpererek bakıyorlar yukardan
Denizin ilâhları yoksa bunlar mı diye...

ilâh eder insanı hayatta bir saniye...

HALİT FAHRİ